

2008

HANDISAM ÅRSREDOVISNING

HANDISAM

Myndigheten för handikappolitisk samordning

Titel: Årsredovisning 2008. Handisam, Myndigheten för handikappolitisk samordning, 2009.

Handisam Serie: A 2009:1 (diarienummer 2009/0010).

Produktion: Stockholm Södra Glory Reklambyrå.

Årsredovisningen finns att ladda ner från Handisams webbplats www.handisam.se. Alternativa format kan beställas från Handisam.

Postadress: Handisam, Arenavägen 63, 121 77 Johanneshov

E-post: info@handisam.se

Telefon: 08-600 84 00

Fax: 08-600 84 99

Handisams roll

I Sverige har en av fem någon form av funktionsnedsättning. Det kan till exempel röra sig om personer med rörelsehinder, läs- och skrivsvårigheter, nedsatt syn eller hörsel eller funktionsnedsättning till följd av psykiska besvär.

Handisam, Myndigheten för handikappolitisk samordning, arbetar med att samordna handikappolitiken i Sverige. Vi skyndar på utvecklingen för ett samhälle där alla kan delta jämlikt oavsett funktionsförmåga.

Vårt arbete styrs av de mål och strategier för handikappolitiken som riksdagen slagit fast. Handisam är en stabsmyndighet som rapporterar direkt till regeringen.

En viktig uppgift är att verka för att funktionshinderperspektivet ständigt beaktas. Det gäller till exempel att alla människor ska kunna röra sig på offentliga platser och i byggnader, kunna ta del av information och kommunicera. Det rör även att alla ska kunna ta del av kollektivtrafiken, gå i skolan, arbeta och ha en betydelsefull fritid. Inflytande och självbestämmande för personer med funktionsnedsättning är viktiga frågor.

Våra huvudsakliga uppgifter är att arbeta för att

- handikappolitiken ska genomsyra samhället
- bidra till en ökad medvetenhet om hur personer med funktionsnedsättning kan bli mer delaktiga och jämlika
- utveckla handikappolitiken genom att föreslå mål, åtgärdsstrategier och styrmedel
- samhället ska bli tillgängligt för personer med funktionsnedsättning.

Handisam har 20 anställda. De flesta på myndigheten är sakkunniga som arbetar med att driva på och samordna handikappolitiken. Myndigheten leds av generaldirektör Carl Älfvåg.

Innehåll

Det här hände 2008 – en sammanfattning	6
Generaldirektören har ordet	10
Handisam arbetar på uppdrag av regeringen	12
Styrning och återrapportering	12
Insatslista.....	12
Verksamhetsområde Insatser för delaktighet och jämlikhet	13
Kommunikationsinsatser	13
Samarbete med handikapporganisationer.....	16
Internationellt arbete	16
Design för Alla	18
Arbete utifrån ett jämställdhets- och barnperspektiv.....	18
Funktionshinder och folkhälsa.....	19
Verksamhetsområdets måluppfyllelse 2008.....	19
Verksamhetsgren Analys och samordning	20
Sektorsmyndigheternas ansvar.....	20
Första mätning av indikatorer	21
Indikatorer på handikappolitisk utveckling.....	22
Öppna jämförelser mellan myndigheter	22
Tillgänglighetsarbete på myndigheter	23
Öppna jämförelser mellan kommuner.....	26
Omvärldsanalys.....	26
Arbete med aktiva åtgärder.....	26
Ekonomisk översikt.....	27

Verksamhetsgren Stödjande arbete	28
E-verktyget – för kommuners tillgänglighetsarbete	28
Ramavtal som inkluderar tillgänglighet	29
Upphandling, standardisering och forskning	30
Kartläggning av tillgänglighetsdatabaser	32
EU-projektet Processtöd Tillgänglighet	33
Nätverket för tillgänglighetsfrågor	34
E-inkludering	34
Alla ombord!	35
Ekonomisk översikt	36
Övriga mål och återrapporteringskrav	37
Antidiskrimineringsstrategier	37
Uppdrag	38
Inventering i skolan	38
Handisams resurser	39
Personal	39
Kompetensförsörjning	39
Finansiell redovisning	41
Resultaträkning	42
Balansräkning	43
Redovisning mot anslag	45
Tilläggsupplysningar och noter	46
Sammanställning av väsentliga uppgifter	53
Intyg och underskrift	54

Det här hände 2008 – en sammanfattning

År 2008 var händelserikt för Handisam. Vårt arbete har riktat sig mot statliga och kommunala verksamheter i Sverige, men vi har även verkat internationellt.

Aktiva informationsinsatser

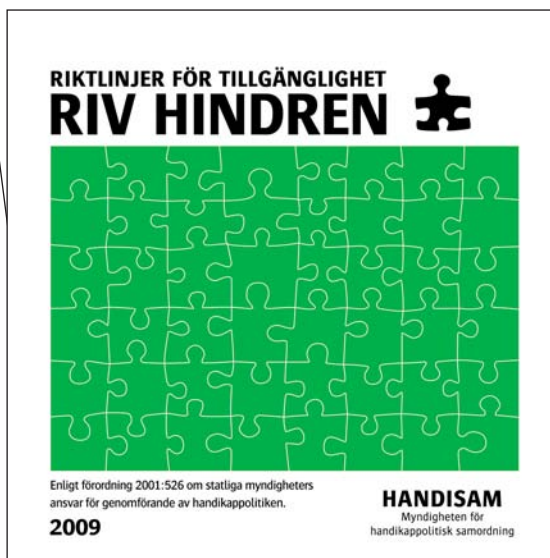
Vi uppdaterade och vidareutvecklade vårt huvuddokument Riv hindren – riktlinjer för tillgänglighet. Under 2008 omarbetades även innehåll och struktur för vår webbplats. Genom att nyttja våra olika kommunikationskanaler – webbplats, elektroniskt nyhetsbrev, trycksaker, annonser, tidningsbilaga i DN, konferenser, seminarier, föreläsningar och mässdeltagande – spred vi information till ett brett spektrum av målgrupper.

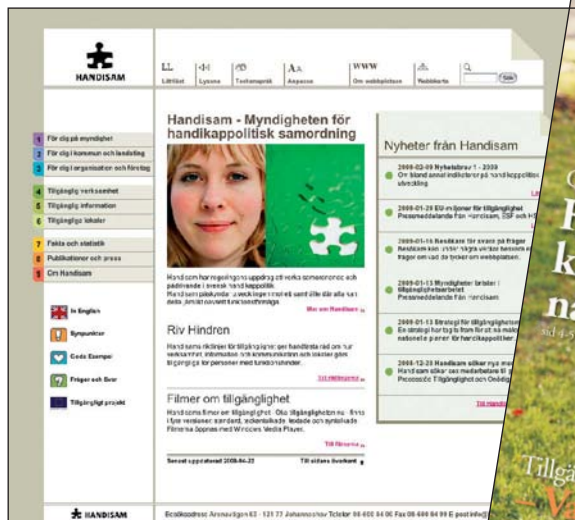
Ett av flera mässdeltaganden för Handisam under 2008: "Ett bra liv" i Stockholm.

Informationsbroschyr om projektet Processtöd Tillgänglighet.

Riktlinjerna uppdaterades, bland annat med förändringar inom bygglagstiftningen.

Webbplatsen gjordes tydligare och mer lättnavigerad. Samtliga texter klarspråk-granskades.

En bilaga om Handisam distribuerades i DN i december. Upplagen var en halv miljon exemplar.

Jämförelser mellan myndigheter

Handisams aktiviteter och initiativ ska långsiktigt bidra till en tillgänglig statsförvaltning. Två exempel från 2008: ett regeringsuppdrag om öppna jämförelser mellan myndigheter samt ett system med indikatorer på handikappolitisk utveckling. En första mätning av indikatorer gjordes hösten 2008.

Handisams årliga uppföljning av myndigheternas tillgänglighetsarbete visar att arbetet går framåt, men för långsamt. Vid årets slut hade endast 69 procent av 289 myndigheter tagit fram en handlingsplan för sitt tillgänglighetsarbete.

E-verktyget i kommuner och landsting

Handisam stödjer kommunernas arbete för ökad tillgänglighet på flera sätt. 2008 påbörjade Handisam två regeringsuppdrag: en kartläggning av tillgänglighetsdatabaser och ett system för öppna jämförelser mellan landets kommuner.

E-verktyget för tillgänglighetsarbete i kommuner och landsting, som tagits fram i samarbete mellan Handisam och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), lanserades i maj 2008.

e verktyget

E-verktyget används av drygt 50 kommuner och landsting.

Handisam genomförde en Europarådskonferens i Strasbourg med drygt 140 delegater från 46 länder.

Europeisk dialog om tillgänglighet

Under året arbetade Handisam internationellt. För Processtöd Tillgänglighet, ett projekt som finansieras av Europeiska socialfonden (ESF), genomförde vi en förstudie. Vi har också stött arbetet kring en ratificering av FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Bland annat genomförde Handisam en konferens för Europarådet i Strasbourg.

2008 var EU-kommissionens år för e-inkludering. Handisam deltog aktivt genom att representera Näringsdepartementet i en rådgivande arbetsgrupp till EU-kommissionen. Vi samordnade även det svenska deltagandet vid en ministerkonferens om e-inkludering i Wien.

Statsrådet Maria Larsson redovisade det svenska arbetet med att ratificera FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Generaldirektören har ordet

Handisams uppdrag handlar ytterst om att få ansvariga på olika nivåer i samhället att inse vinsterna med ett tillgängligt samhälle – där individer kan röra sig fritt, ta del av information och kunna kommunicera med omvärlden och få möjlighet att arbeta. Den viktigaste förutsättningen för detta är ett tillgängligt samhälle.

Det sker mycket positivt ute i samhället. Låt oss lära av goda exempel från kommuner, företag, organisationer och myndigheter. Den goda energin som förändringskraft kan inte nog betonas. Vi finns med som ett stöd med vår kompetens, våra nätverk och vårt material om hur tillgänglighetsarbetet kan bedrivas. Handikapporganisationernas kunskap och erfarenheter måste tillvaratas. Kan vi förändra attityder kan vi också genomföra förändringar i samhället på ett långsiktigt hållbart sätt.

Sveriges kommuner har en avgörande betydelse i den samhällsombildning som den nationella handlingsplanen strävar emot. Glädjande nog har regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) gemensamt tagit fram en strategi för att öka farten i tillgänglighetsarbetet. Kommunernas roll i genomförandet kan inte nog betonas. Handisam har flera viktiga roller i arbetet, bland annat med att undersöka förutsättningarna för en nationell tillgänglighetsdatabas och att ta fram ett system för öppna jämförelser i kommunerna.

Strategin sätter också fokus på tillgängligheten i staten och vikten av att staten blir en förebild i samhället. Handisam kommer att fortsätta att arbeta hårt för att målet om en tillgänglig statsförvaltning blir verklighet. Vårt uppdrag om öppna jämförelser mellan myndigheter kan bidra till att vi når målet.

Tillgänglighet och användbarhet handlar om hela samhället. Regeringens satsningar inom e-inkludering, det vill säga att alla människor ska ha tillgång till samhällets digitala tjänster, lovar gott. Informationsteknologin är tillräckligt ung för att det ska gå att göra rätt från början. Handisams arbete under året leder vidare in i 2009 och Sveriges EU-ordförandeskap.

Allas tillgång till arbetsmarknaden är en förutsättning för ökad delaktighet. Tillsammans med Handikappförbunden har vi tagit fram ett stöd till projekten inom Europeiska socialfondens program. De

har som krav att ta hänsyn till tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Projektet är ett exempel på hur vi arbetar med nätverk och ger stöd till andra som genomför insatser som leder till samhällsutveckling. Det är ett treårigt samarbete som kommer att leda till konkreta förbättringar i tillgänglighet på många arbetsplatser runtom i landet – både privata och offentliga.

Den nationella handlingsplanen gäller till år 2010. Många frågar hur arbetet har gått, var vi står nu, vilka resultaten är och om vi når målen. Därför genomför Statskontoret en utvärdering av hela handlingsplanen samtidigt som Handisam samordnar sektorsmyndigheternas uppdrag med att redovisa sina insatser inom sektorsansvaret. Arbetet med ett system med indikatorer kommer därutöver att ge regeringen möjlighet att göra bokslut över den viktiga perioden 2000-2010.

Alla har ett ansvar för genomförandet av politiken och arbetet med att föra ut frågorna i varje samhällsområde. Vi märker att det sker mycket konkret inom handikappolitiken och våra kontakter med våra målgrupper visar att arbetet ger resultat.

Carl Älvåg
Generaldirektör, Handisam

– Våra kontakter med målgrupperna visar att Handisams arbete ger resultat, säger GD Carl Älvåg.

Handisam arbetar på uppdrag av regeringen

Styrning och återrapportering

Handisams verksamhet styrs av instruktionen för myndigheten (som finns att läsa i Svensk författningssamling, SFS) samt ett regleringsbrev utfärdat av Socialdepartementet på uppdrag av regeringen. Handisam arbetar inom politikområdet Handikappolitik.

Målet för området är:

- en samhällsgemenskap med mångfald som grund
- att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet
- jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.

Inom politikområdet Handikappolitik arbetar Handisam inom verksamhetsområdet Delaktighet och jämlikhet. Här ryms två verksamhetsgrenar: Analys och samordning samt Stödjande arbete.

Insatslista

Varje år återrapporterar Handisam till regeringen hur myndigheten har arbetat för att nå målen – och resultatet av insatserna. Rapporteringen har sedan Handisams start 2006 skett enligt regleringsbrevets struktur. Men detta ändrades 2008, då Handisam var en av försöksmyndigheterna för en något ändrad styrning.

För att få en överblick över Handisams samlade verksamhet kom Socialdepartementet och Handisam överens om att placera ett antal aktiviteter och uppdrag som inte var styrda av regeringsbeslut i en insatslista. Från det årliga regleringsbrevet ströks de uppdrag som täcks in av den mer övergripande instruktionen – och som inte hänförs sig specifikt till verksamhetsåret.

Den viktigaste skillnaden är att ändringar i och tillägg till insatslistan ska kunna ske smidigare än vad som är fallet med ett regleringsbrev.

Årsredovisning 2008 är uppbyggd enligt regleringsbrevets struktur där vi redovisar uppdragen i insatslistan samt övriga aktiviteter av vikt under året.

Verksamhetsområde – Insatser för delaktighet och jämlikhet

UR REGLERINGSBREVET:

Mål: Möjligheterna för delaktighet och självbestämmande för kvinnor och män respektive flickor och pojkar med funktionsnedsättning ska öka. Diskrimineringen av kvinnor och män respektive flickor och pojkar med funktionsnedsättning ska minska.

Handisam har under 2008 arbetat med olika aktiviteter för att uppfylla målet för verksamhetsområdet Insatser för full delaktighet och jämlikhet. I det här kapitlet tar vi upp vad vi gjort för att uppfylla målet, förutom de insatser som redovisas i kapitlen om de två verksamhetsgrenarna. Vi har bland annat arbetat med kommunikationsinsatser och internationellt arbete. I allt vårt arbete eftersträvar vi att ha ett jämställdhets- och barnperspektiv samt att arbeta utifrån konceptet Design för Alla. Att samarbeta med handikapporganisationer är en förutsättning för att nå verksamhetsmålet.

I kapitlet redovisar vi först den aktivitet som finns med i insatslistan. Därefter presenteras övriga aktiviteter.

Kommunikationsinsatser

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska redovisa hur arbetet bedrivits för att sprida, förankra och utveckla riktlinjer för tillgänglighet.

Riv hindren – spridning, förankring och utveckling

Via alla Handisams kommunikationskanaler (webbplats, nyhetsbrev, media, konferenser, seminarier, föreläsningar, mässor och annonsering) har vi berättat om vårt huvuddokument Riv hindren – riktlinjer för tillgänglighet. Insatserna har skapat stor efterfrågan som resulterat i 2 000 beställda/utskickade exemplar samt ytterligare 1 000 stycken som förmedlats på mässor, seminarier och konferenser. Genom den ökade spridningen av Riv hindren har också en ökad förankring kunnat ske.

Under 2008 har vi uppdaterat innehållet i Riv hindren. Uppdateringen innehåller bland annat begreppsförändringar och ändringar inom bygglagstiftningen.

Folder

Under året tog Handisam fram en folder i form av en spelplan vars syfte är att motivera och ge stöd till förbättringsarbete kring tillgänglighet. Foldern riktar sig till myndigheter, kommuner och landsting, företag och organisationer. Foldern ger exempel på åtgärder som förbättrar tillgängligheten. Den visar också vilket stöd målgrupperna kan få genom att använda Handisams webbplats.

Handisams webbplats

Vi har under 2008 arbetat om innehåll och struktur på Handisams webbplats, www.handisam.se. Syftet med arbetet har varit att webbplatsen ska få en logisk och tydlig struktur och vara enhetlig. Det ska vara lätt för våra målgrupper att hitta information och få det stöd de behöver. Vi har arbetat med att språket på webbplatsen ska vara klar-språk och att vi uppfyller tillgänglighetskraven enligt Vägledningen för 24-timmarswebben.

Webbplatsen riktar sig tydligt till Handisams huvudmålgrupper. På förstasidan finns ingångar för personer som arbetar på myndigheter, kommuner och landsting samt i organisationer och företag. Vi har även ingångar där samlat material finns för dem som ska göra sin verksamhet, sin information eller sina lokaler tillgängliga.

På webbplatsen tillkom under 2008 även helt nya avsnitt. Bland annat finns nu en del där besökaren kan ta del av olika indikatorer på den handikappolitiska utvecklingen (läs mer i avsnittet Verksamhetsgren Analys och samordning).

Handisams webbplats har cirka 6 500 besökare per månad.

Mässor

Under 2008 deltog Handisam med monter på flera mässor, bland annat Ett bra liv, ID-dagarna och Skolforum. Syftet var att i relevanta sammanhang med viktiga målgrupper informera om innehållet i vår verksamhet, inspirera till handling och göra Handisam mer känt.

Elektroniskt nyhetsbrev

Under 2008 skickade vi ut åtta elektroniska nyhetsbrev till nyckelpersoner i myndigheter, landsting och kommuner. Vårt tillgängliga nyhetsbrev har cirka 4 000 mottagare.

Konferenser och studiebesök

Även under 2008 har Handisams medarbetare deltagit i och föreläst vid ett antal konferenser och seminarier. Dessutom har vi själva tagit initiativ till konferenser och seminarier. Vi har även välkomnat många studiebesök, både internationella och nationella, till myndigheten under 2008.

Media

Handisam förekommer allt mer frekvent i media. Via vår digitala omvärldsbevakningstjänst kan vi mäta förekomsten av inslag om oss och våra frågor, i digitala medier, press, TV/radio.

Vi satsade också i ökad grad på annonsering – både profil- och platsannonsering. På den internationella handikappdagen den tredje december distribuerades en hel tidningsbilaga i DN om Handisam. Upplagan var en halv miljon exemplar.

Klarspråksarbete

Handisam arbetar aktivt för att sprida kunskap om tillgänglig information, det vill säga information som alla människor kan ta del av. Detta ställer krav på att vi själva använder ett klart och begripligt språk när vi förmedlar budskap.

Vi bedriver ett klarspråksarbete på myndigheten och kommer att fortsätta med det även under 2009. Vår målsättning är att all information som går ut från Handisam ska ha ett enkelt, begripligt och klart språk. Som stöd i arbetet har vi kontakt med Klarspråksgruppen på Språkrådet.

Ett stort projekt under 2008 har varit att klarspråkgranska texterna på vår webbplats.

PIR – Nätverk för tillgänglig information och kommunikation

Handisams kommunikationsgrupp vidareutvecklade sitt nätverk för tillgänglig information och kommunikation med kontaktpersoner från

bland annat Synskadades riksförbund, Centrum för Lättläst, Talboks- och punktskriftsbiblioteket samt Språkrådet. Syftet är att snabbt och kvalitetssäkrat garantera fullständiga svar på detaljerade frågor från våra målgrupper.

TIR – Rådet för användbar och tillgänglig information och kommunikation

Under 2008 bildade Handisam TIR, Rådet för användbar och tillgänglig information och kommunikation. Orsaken var ett behov av samordning och utbyte över organisations- och myndighetsgränser inom detta område.

Myndigheter med normerande ansvar eller andra statligt finansierade organ, med betydande inflytande, deltar i arbetet. I TIR ingår Arbetsmiljöverket, Centrum för Lättläst, Hjälpmedelsinstitutet, Kommunikationsmyndigheten PTS, Konsumentverket, Språkrådet, Taltidningsnämnden, Talboks- och punktskriftsbiblioteket samt Radio- och TV-verket. Verva ingick till dess att myndigheten lades ned vid årsskiftet 2008/09.

Rådet möttes tre gånger under året. Resultat av arbetet blev bland annat förhöjd kvalitet i uppdateringen av Riv hindren – riktlinjer för tillgänglighet. Dessutom har TIR diskuterat frågor om e-inkludering.

Samarbete med handikapporganisationer

Att samarbeta med handikapporganisationerna är en förutsättning för att lyckas nå delaktighet och självbestämmande för personer med funktionsnedsättning. Förankringsarbetet med handikapporganisationerna är centralt för en frågas genomslag.

I Handisams olika projekt under 2008 har representanter från handikapporganisationerna funnits med i styrgrupper och arbetsgrupper.

Internationellt arbete

Under det gångna året har Handisam arbetat intensivt för att på olika sätt lyfta fram arbetet med att få till stånd en ratificering av FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsned-

sättning. Handisam genomförde bland annat en konferens i Strasbourg – på regeringens uppdrag – för att sprida och förankra kunskap om konventionen och Europarådets handlingsplan för personer med funktionsnedsättning.

Konferensen samlade drygt 140 medverkande från Europarådets 46 medlemsstater. Statsrådet Maria Larsson deltog och redovisade det svenska arbetet med att ratificera konventionen. En nordisk uppföljningskonferens anordnas i Stockholm i februari 2009.

Handisam deltog under året i två nätverk som det Nordiska Handikappolitiska Rådet upprätthåller. I april träffades nätverket ”Demokrati för alla” i Köpenhamn. I samband med nätverksmötet medverkade vi även på ett nordiskt seminarium om delaktighet och inflytande för barn och unga med funktionsnedsättning. I december var det dags för nätverket för byggnads- och samhällsplaneringsfrågor att träffas i Oslo.

Handisam deltog även i dialogen om mänskliga rättigheter med Indonesien som Utrikesdepartementet anordnade. Dialogen, där funktionshinderfrågorna hade en framskjuten roll, ägde rum både i Indonesien och i Sverige.

Bland många internationella studiebesök till Handisam kan särskilt nämnas den sydafrikanske socialministerns besök för samtal om svensk handikappolitik.

Under 2008, som var EU-kommissionens år för e-inkludering, var Handisam representant för Näringsdepartementet i en rådgivande arbetsgrupp till EU-kommissionen. Vi samordnade även det svenska deltagandet vid en ministerkonferens om e-inkludering i Wien.

Under de senaste åren har frågor om funktionshinder fått ett ökat intresse inom EU. Detta har även bidragit till ett ökat internationellt intresse för standardisering kring användbarhet och tillgänglighet. Handisam deltar aktivt inom olika standardiseringskommittéer och projekt – till exempel i samarbete med SIS, Swedish Standards Institute.

Design för Alla

I december 2008 slutredovisades projektet Design för alla.se som pågått sedan 2005. Tillsammans med Handikappförbunden och Stiftelsen Svensk Industridesign (SVID) har Handisam varit partner till EIDD Sverige, som drev projektet.

Citatet nedan, från slutrapporten, illustrerar projektets syn på konceptet: "Design för alla.se har visat att Design för Alla är något i grunden annorlunda – ett förhållningssätt och en process som baseras på professionell designmetodik med alla möjliga användare i fokus. Design för Alla är enkelt uttryckt design när den är som bäst. Och med den kompetensen når man resultat som är långt bättre för långt fler än det som kan normeras genom lagar och standarder. Eller som många uttryckt det spontant 'Design för Alla omvandlar måsten till möjligheter'."

Handisam ser Design för Alla som ett övergripande förhållningssätt som kompletterar vårt arbete med att stödja tillgänglighetsförbättringar.

Ett konkret resultat för oss var vårt arbete inom IT-området. Samverkansprojektet med dialogforum om IT- och arbetsmiljö resulterade hösten 2007 i uttalandet: "Design för Alla som ledstjärna för e-inkludering". Uttalandet bidrog till att vi fick möjlighet att i nära samarbete med regeringskansliet fördjupa vårt arbete med e-inkludering (läs mer i avsnittet Verksamhetsgren Stödjande arbete).

Handisam är fortsatt medlemmar i EIDD Sverige och följer även det europeiska arbetet i EIDD Design for All Europe.

Arbete utifrån ett jämställdhets- och barnperspektiv

Jämställdhets- och barnperspektivet finns med i Handisams arbete och ska beaktas när alla uppdrag genomförs. Under 2008 har det framför allt varit tydligt i arbetet kring att ta fram indikatorer på den handikappolitiska utvecklingen (läs mer i avsnittet Verksamhetsgren Analys och samordning).

När statistik finns redovisas indikatorer för kvinnor och män samt flickor och pojkar. Sammantaget visar indikatorerna att de handikappolitiska insatserna på många områden i mindre grad når kvinnor och flickor med funktionsnedsättning än män och pojkar.

Det har även visat sig att indikatorer saknas eller behöver utvecklas på en del väsentliga områden. Handisam föreslår bland annat att Statistiska Centralbyråns undersökningar av levnadsförhållanden, ULF och Barn-ULF, kompletteras med frågor som gör det möjligt att ta fram indikatorer som visar på levnadsförhållanden för barn med funktionsnedsättning.

I den omvärldsrapport som Handisam tog fram 2008 redovisas även frågor som berör barn med funktionsnedsättning. I rapporten redogörs för kommande utmaningar på utbildningsområdet. Några exempel: att arbeta för att skolans lokaler, material och undervisning blir tillgängliga för alla, att elever får möjlighet till det stöd i undervisningen de behöver och att på ett tydligare sätt förbereda elever för arbetsmarknaden.

Funktionshinder och folkhälsa

Vi medverkade i framtagandet Folkhälsoinstitutets rapport ”Onödig ohälsa” och deltog i arbetet med att kommunicera rapportens innehåll. Ett resultat av samarbetet blev att vi tilldelats ett fördjupat uppdrag under 2009 kring folkhälsa och funktionshinder.

Verksamhetsområdets måluppfyllelse 2008

Målet för verksamhetsområdet är brett. Handisam har under året arbetat för att delaktigheten och självbestämmandet för personer med funktionsnedsättning ska öka och att diskrimineringen ska minska. Mycket av arbetet redovisar vi i åiterrapporteringen under respektive verksamhetsgren.

Verksamhetsgren – Analys och samordning

De medarbetare inom Handisam som arbetar inom verksamhetsgrenen Analys och samordning benämns Analysgruppen. Gruppen arbetar med flera stora uppdrag. Bland annat samordnar de sektorsmyndigheternas arbete med att sprida handikappolitiken i sina respektive samhällssektorer. Gruppen följer även de statliga myndigheternas arbete med att göra sina verksamheter tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Under 2008 har Analysgruppen börjat arbeta med två nya uppdrag som rör öppna jämförelser i staten och mellan kommuner. Dessutom har man presenterat en omvärldsanalys och byggt upp ett indikatorsystem för att följa den handikappolitiska utvecklingen.

I kapitlet redovisar vi först aktiviteter som finns med i insatslistan. Därefter presenteras övriga aktiviteter inom verksamhetsgrenen.

Sektorsmyndigheternas ansvar

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska i samråd med sektorsmyndigheterna analysera arbetet för att uppnå de handikappolitiska målen inom olika samhällssektorer och ska, om man bedömer att det finns behov av det, lämna förslag på fortsatt styrning av det handikappolitiska arbetet.

Sektorsmyndigheternas kommunikation ut i sektorerna är ett viktigt verktyg för att genomföra handikappolitiken. Genom att synliggöra arbetet blir samhällets aktörer medvetna om sitt ansvar och får konkret stöd i sitt arbete. För att betona kommunikationens betydelse som verktyg ordnade Handisam i september ett seminarium för sektorsmyndigheterna kring denna fråga.

I rapporten "Sektorsansvaret på webben" informerade Handisam regeringen hur sektorsmyndigheterna kommunicerar sitt ansvar via webben. Här konstateras att ansvaret har fått en allt starkare förankring i myndigheternas kommunikation på deras webbplatser. Det finns samtidigt en stor utvecklingspotential.

Rapporten betonar även hur viktigt det är att sektorsmyndigheternas kunskap sprids och att aktörer i sektorerna som inte har ett uttalat ansvar får stöd i sitt arbete.

Första mätning av indikatorer

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska redovisa en första mätning utifrån systemet av indikatorer.

Sektorsmyndigheter och andra aktörer följer upp resultat inom de samhällssektorer som de verkar inom genom att ta fram statistik och genomföra undersökningar. Denna statistik har Handisam under året samlat ihop och sammanställt. Utifrån statistiken har Handisam presenterat indikatorer på den handikappolitiska utvecklingen.

Eftersom frågor som fångar tillgänglighet och funktionsnedsättning ofta saknas i uppföljningsresultat täcker inte indikatorerna alla samhällsområden. I den första presentationen av indikatorsystemet finns indikatorer inom

- arbetsmarknad
- arbetsmiljö
- bostäder och fysisk miljö
- insatser för delaktighet
- kultur och media
- statlig förvaltning
- transporter
- utbildning.

Det går att följa indikatorerna från ett jämställdhets- respektive barnperspektiv.

Utifrån de indikatorer som finns idag ser vi att mycket arbete har gjorts i enlighet med den nationella handlingsplanen. Många aktörer arbetar för att öka tillgängligheten i samhället. Samtidigt ser vi att arbetet inte gått i den takt som vi förväntat oss och att vi inte nått så långt som vi önskat.

Indikatorer på handikappolitisk utveckling

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska utveckla systemet med indikatorer på handikappolitisk utveckling.

Tillsammans med myndigheter och andra aktörer arbetar Handisam för att ta fram fler indikatorer på handikappolitisk utveckling. Målet med arbetet är att indikatorsystemet ska bli heltäckande.

För att förbättra möjligheterna att få underlag till fler indikatorer föreslår Handisam i sin rapport till regeringen ”Utveckling av Handisams indicatorsystem” att frågor som tar hänsyn till funktionsnedsättning förs in i generella undersökningar såsom Arbetskraftsundersökningars grundenkät, Attityder till skolan och Barn ULF. Då blir det tydligt om det finns hinder och om den del av befolkningen som har en funktionsnedsättning kan delta på jämlika villkor som övrig befolkning. Det åskådliggör också att en betydande del av vår befolkning har en funktionsnedsättning.

Handisams arbete med att utveckla indikatorsystemet består i att stödja aktörer i arbetet med att följa den handikappolitiska utvecklingen inom ramen för deras generella uppföljningsstrukturer. Genom att fler aktörer följer utvecklingen inom den sektor de verkar i, skapas fler indikatorer på handikappolitisk utveckling.

Öppna jämförelser mellan myndigheter

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska i samråd med Boverket och Statens fastighetsverk redovisa öppna jämförelser av tillgänglighetsarbetet mellan de statliga myndigheterna, baserat på uppföljning av tillgängligheten och tillgänglighetsarbetet. (Regeringsuppdrag)

Sedan 2003 har det bedrivits ett strukturerat arbete för att förbättra tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning vid de statliga

myndigheterna. Arbetet bedrivs med utgångspunkt från förordningen om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av handikappolitiken (2001:526).

Men Handisams årliga uppföljning visar att arbetet går för långsamt. För att påskynda arbetet bedömer regeringen att det genom öppna jämförelser ska ges möjlighet att jämföra olika sektorer och myndigheters tillgänglighetsarbete/tillgänglighet.

På uppdrag av regeringen ska Handisam, i samråd med Boverket och Statens fastighetsverk, redovisa öppna jämförelser av tillgänglighetsarbetet mellan de statliga myndigheterna. Arbetet baseras på Handisams uppföljning av tillgänglighetsarbetet och den faktiska tillgängligheten. Uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 31 mars 2009.

Tillgänglighetsarbete på myndigheter

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska redovisa hur långt tillgänglighetsarbetet vid myndigheter har kommit.

Handisam ska stödja och följa upp statliga myndigheters arbete med att göra verksamheten, informationen och lokalerna tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Statliga myndigheter har ett speciellt ansvar för att genomföra handikappolitiken enligt förordningen (2001:526). De ska vara ett föredöme i arbetet för ett tillgängligt Sverige.

Det första steget för myndigheterna är att ta fram en handlingsplan. Därefter ska deras verksamhet, information och lokaler inventeras och brister i tillgängligheten åtgärdas.

Regeringen har satt som mål att samtliga statliga myndigheter med mer än tio anställda ska ha en handlingsplan för tillgänglighetsarbetet år 2010. Handisam har fått i uppdrag att följa upp hur arbetet går.

Handisam har redovisat uppföljningen till regeringen i rapporten ”2008 års uppföljning av statsförvaltningens arbete”.

Resultat

I årets rapport kan vi återigen konstatera att arbetet går framåt – men alltför långsamt. Många myndigheter lever inte upp till sitt ansvar för den handikappolitiska utvecklingen enligt regeringens krav.

I Handisams undersökning ingår 320 statliga myndigheter. Av dessa har 289 besvarat enkäten, svarsfrekvensen var 90 procent. Resultatet från årets enkät visar hur myndigheterna organiserat sitt tillgänglighetsarbete samt hur de arbetat med att inventera tillgängligheten inom olika områden (se diagram 1 på nästa sida).

Organisering:

- 30 procent av myndigheterna har etablerat kontakt med handikapprörelsen. 2007 var siffran 38 procent.
- 59 procent av myndigheterna har formulerat en policy för sitt tillgänglighetsarbete. 2007 var siffran 50 procent.
- 69 procent av myndigheterna har en färdig handlingsplan. 2007 var siffran 62 procent.
- 76 procent av myndigheterna har utsett en eller flera samordnare. 2007 var siffran 66 procent.

Inventering¹:

- 58 procent har inventerat sin webbplats till stor del eller fullständigt. 2007 var siffran 44 procent.
- 77 procent har inventerat sina lokaler till stor del eller fullständigt. 2007 var siffran 63 procent.

Sammanställningen av enkätresultatet 2008 visar på framsteg inom alla områden jämfört med 2007 års enkätresultat – med ett undantag, myndigheternas kontakt med handikapprörelsen. Vid 2007 års mätning uppgav 38 procent att de etablerat kontakt med rörelsen medan motsvarande siffra 2008 är 30 procent. Vad denna nedgång beror på måste analyseras vidare. Handikapporganisationernas stora erfarenhet och kunskap gör att det är viktigt att hitta former för samverkan vid planering, genomförande och utvärdering av tillgänglighetsarbetet.

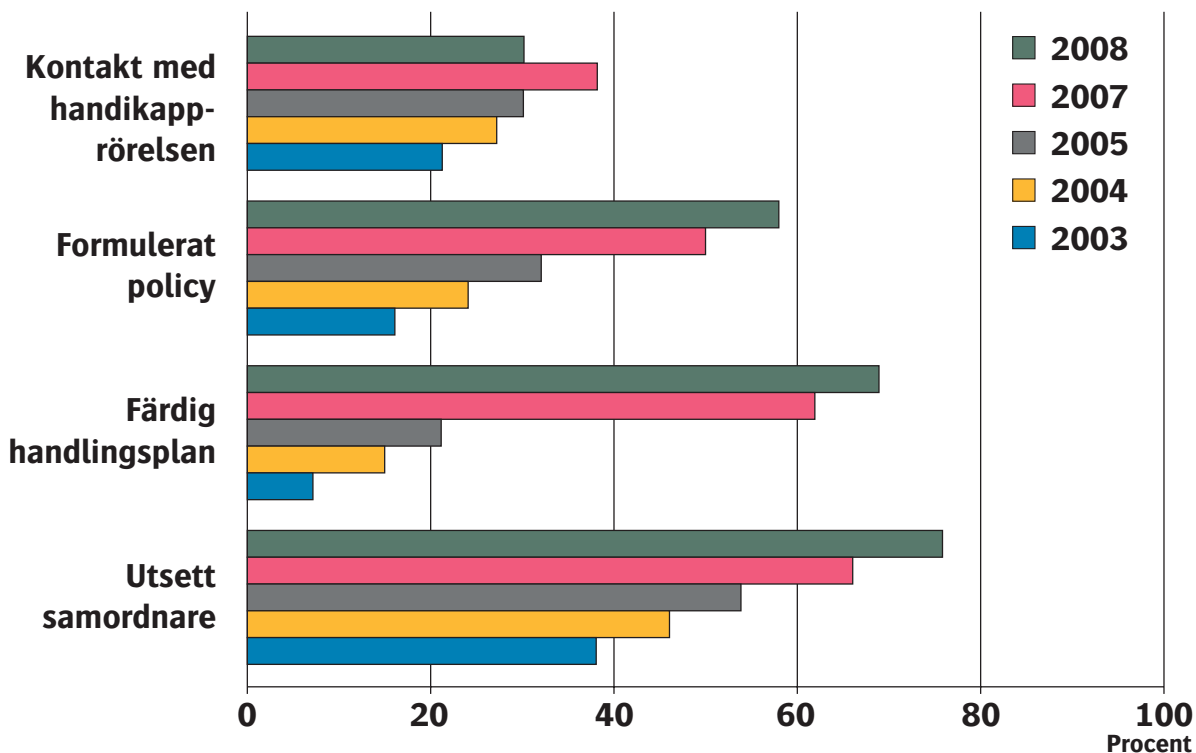
Trots att det endast är drygt ett år till den nationella planen för handikappolitiken löper ut har endast 200 av 289 myndigheter – det vill säga 69 procent – en handlingsplan för sitt tillgänglighetsarbete. Det

¹ Jämförelsegrunden kring inventering skiljer sig något. År 2007 ingår alla domstolar. År 2008 ingår inte domstolarna eftersom Domstolsverket svarar för deras räkning.

kan jämföras med att 94 procent av myndigheterna har en jämställdhetsplan enligt samma undersökning.

Årets enkätresultat visar att 77 procent av myndigheterna har inventerat sina lokaler till stor del eller fullständigt, men att många myndigheter fortfarande inte har kommit långt i arbetet med att inventera sin skriftliga information och kommunikation. Eftersom vi lever i ett informationssamhälle där det ställs allt högre krav på att individen tar sitt eget ansvar för sin livssituation är detta bekymmersamt. Tillgång till information och möjlighet att kunna kommunicera är en förutsättning för att kunna ta ansvar.

Diagram 1. Andel myndigheter (i procent) som organiserat sitt tillgänglighetsarbete – efter åtgärd 2003, 2004, 2005, 2007 och 2008.

Bastal: 2008:289 myndigheter. 2007:330 myndigheter. 2006: jämförbara uppgifter saknas. 2005:363 myndigheter. 2004:324 myndigheter. 2003:360 myndigheter.

Öppna jämförelser mellan kommuner

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska ta fram förslag på indikatorer för ett system för öppna jämförelser av tillgängligheten och tillgänglighetsarbetet för personer med funktionsnedsättning i landets kommuner. I detta arbete ska Handisam söka samarbete med Boverket och Sveriges Kommuner och Landsting. (Regeringsuppdrag)

Under året fick Handisam i uppdrag av regeringen att ta fram indikatorer för att jämföra tillgängligheten i landets kommuner.

I september hölls en konferens som en uppstart för detta arbete. Med på konferensen var representanter från Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Boverket, Västra Götalandsregionen, Stockholms stad, Handikappförbunden och Socialdepartementet.

Arbete inom verksamhetsgrenen **Analys och samordning** som inte nämns i insatslistan:

Omvärldsanalys

Under året har Handisam arbetat med att ta fram en första version av en omvärldsanalys. I "Omvärldsanalys – trender, konsekvenser och utmaningar för handikappolitiken" identifieras tio samhällstrender som kan påverka handikappolitiken de närmaste två till fem åren. Utifrån de mest relevanta trenderna beskrivs de konsekvenser och utmaningar som handikappolitiken står inför.

Exempel på trender är ökad andel äldre och fortsatt utanförskap på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning.

Arbete med aktiva åtgärder

Aktiva åtgärder är förebyggande insatser som genomförs för att främja lika rättigheter och motverka diskriminering. Åtgärderna är generella och framåtsyftande och inte i första hand avsedda för att tillämpas i enskilda fall. I lagen om likabehandling i högskolan och barn- och elevskyddslagen ingår aktiva åtgärder som rör funktionshinder.

Under 2007 utarbetade Handikappombudsmannen (HO) och Handisam en gemensam strategi för arbetet med aktiva åtgärder. Under 2008 har arbetet bedrivits utifrån denna strategi. Handisam och HO träffades i början av året för att gå igenom strategin, utbyta information och gå igenom kommande aktiviteter för respektive myndighet. Årets arbete har präglats av att HO går in i den nya myndigheten Diskrimineringsombudsmannen från januari 2009 – och att vi därför inte vet hur arbetet fortsättningsvis kommer att genomföras.

Handisam och HO har under året arbetat tillsammans med högskolorna för att utveckla arbetet med tillgänglig verksamhet inom högskolan. Syftet med utvecklingsarbetet har varit att definiera krav och riktlinjer för tillgänglig verksamhet inom högskolan samt att möta deras behov av stöd.

Frågor som behandlats är hur arbetet med likabehandlingsplan och tillgänglighetsplan kan kopplas ihop så att högskolorna inte behöver ta fram två separata planer, samt vad generell tillgänglighet innebär inom utbildningsområdet.

Högskolornas samordnare för studenter med funktionsnedsättning möts årligen i Lund. HO och Handisam deltog på årets möte. Handisam redovisade resultatet av myndighetsenkäten 2007 för universitet och högskolor, presenterade en rapport om tillgängligheten på myndigheter 2003 och 2007 samt ett utkast till delrapport om tillgängligheten på högskolan. Efter mötet har Handisam och HO mött samordnarna för att ta del av deras synpunkter på rapporten och utkastet.

Ekonomisk översikt för verksamhetsgrenen (tkr)

Kostnader och intäkter	2008	2007
Kostnader	10 015	7 909
Intäkter (andra än av anslag)	820	388

Jämförelsetal för intäkterna år 2007 har korrigerats. Indelningen av verksamhetsgrenar har förändrats. Jämförelsetal kan därför endast lämnas för år 2007 och 2008.

Verksamhetsgren – Stödande arbete

De medarbetare inom Handisam som arbetar med verksamhetsgrenen Stödande arbete benämns Utvecklingsgruppen. Gruppen arbetar med flera stora uppdrag. En stor uppgift är arbetet med e-verktyget som är ett verktyg som kan ge hjälp och stöd för kommuner och landsting som ska arbeta med tillgänglighet. Utvecklingsgruppen arbetar med frågor som rör upphandling, standardisering och forskning. Under 2008 fick Handisam ett uppdrag om att genomföra en kartläggning av tillgänglighetsdatabaser. Dessutom påbörjades ett stort arbete kring e-inkludering. Utvecklingsgruppen är också en part i ett EU-projekt som rör tillgänglighet.

I kapitlet redovisar vi först aktiviteter som finns med i insatslistan. Därefter presenteras övriga aktiviteter inom verksamhetsgrenen.

E-verktyget – för kommuners tillgänglighetsarbete

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska redovisa de insatser som vidtagits för att stödja myndigheters, kommuners och landstings samt övriga aktörers tillgänglighetsarbete.

E-verktyget för tillgänglighetsarbete i kommuner och landsting lanserades den 19 maj 2008. E-verktyget har tagits fram i samarbete mellan Handisam och Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. Dessutom har ett flertal kommuner och landsting, liksom Handikappförbunden deltagit i arbetet.

E-verktyget är byggt kring åtta indikatorområden: policy, ansvar, samverkan, upphandling/inköp, fysisk miljö, information och kommunikation, arbetsgivare samt budget. Se www.e-verktyget.se. Med e-verktyget har alla kommuner och landsting en gemensam plattform för sitt tillgänglighetsarbete. En plattform som också delas med handikapporganisationerna.

I e-verktyget kan kommuner och landsting dokumentera den egna utvecklingen och redovisa vad den egna kommunen/landstinget är bra på. E-verktyget ger möjlighet till jämförelse med andra kommuner och

landsting. Resurser sparas då e-verktyget erbjuder en struktur och systematik som är gemensam för andra kommuner och landsting. Man vet att man gör rätt. Resurser sparas också genom att man lånar idéer från hur andra arbetar. Samtidigt bjuder man på sina egna idéer.

Den egna redovisningen i e-verktyget kan också användas i kommunikation/dialog med lokala handikapporganisationer, medborgare och lokala media. E-verktyget ger också SKL, myndigheter och regeringen möjlighet att få inblick i hur tillgänglighetsarbetet fortgår i kommun-/landstingssektorn.

I december 2008 använde minst 46 kommuner och 5 landsting e-verktyget. De har personer med publiceringsrättigheter i e-verktyget. 25 kommuner och 2 landsting har redovisat information i e-verktyget.

Samtal med ett flertal kommuntjänstemän klargör att många använder e-verktyget utan att ha begärt publiceringsrätt i det. Bland de med publiceringsrätt avvaktar man med redovisning tills man organiserat sitt arbete – och då gör åtminstone en del detta utifrån e-verktygets förslag.

Ramavtal som inkluderar tillgänglighet

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska redovisa hur arbetet fortskridit med att ta fram ramavtal med produkter och tjänster för tillgänglighet.

I Handisams uppgifter ingår även att gentemot andra myndigheter upphandla vissa varor och tjänster inom tillgänglighetsområdet. I projektet Upphandling som medel för tillgänglighetsförbättring har därför ingått att göra en analys om förutsättningarna för ett sådant uppdrag.

Analysen visade att det inte bedömdes framkomligt med ramavtal för varor. När det gäller tjänster skulle ramavtal endast vara av intresse under vissa speciella förutsättningar. Dessa tjänster skulle i så fall innefatta specifika tjänster inom tillgänglighetsområdet – utifrån konkurrensaspekter främst strategiskt processtöd, som till exempel information och rådgivningsinsatser. Förutsättningen för att upphandla ett sådant ramavtal är att det i en framtida utredning påvisas ett tydligt mervärde för myndigheterna, jämfört med informella rekommendationer.

Upphandling, standardisering och forskning

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska verka för att funktionshinderperspektivet får ökat genomslag i standardiseringsarbete, upphandling och forskning samt redovisa hur myndigheten bidragit till detta arbete.

Upphandling

Sverige har antagit en ny lag, Lag om Offentlig Upphandling, LOU. Lagen trädde i kraft i januari 2008. I 6 kap 1 § anges att "När det är möjligt bör specifikationerna bestämmas med hänsyn till kriterier avseende tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning eller utformning med tanke på samtliga användares behov". Någon motsvarande formulering har inte funnits tidigare.

I den nationella handlingsplanen lyfts upphandling fram som ett medel för att åstadkomma och förbättra tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. I Handisams riktlinjer anges att funktionshinderperspektivet har sin givna plats i upphandlingsfrågor.

Handisam har under hösten genomfört ett projekt som syftat till att göra det möjligt att konkretisera och avgränsa hur Handisam på ett effektivt sätt kan stödja tillgänglighetsarbete med upphandling som medel inom myndigheter, landsting och kommuner. Målet är att funktionshinderperspektivet successivt ska bli en integrerad del av den offentliga upphandlingen.

Projektets rapport "Förslag till utvecklingsplan för ökad tillgänglighet i upphandlingen: Vägval, inklusive konsekvensanalys" utgör grunden för det kommande arbetet på Handisam. Förslagen är inriktade på att utveckla tjänster för uppföljning samt för informations- och utbildningsinsatser. Till förslagen hör även att utveckla Handisams roll i arbetet med standardiseringsfrågor.

Standardisering

Standardisering kan beskrivas som frivilligt och i samförstånd framtagna gemensamma lösningar på ofta återkommande problem. I vårt

arbete med att utveckla och formulera krav på användbarhet och tillgänglighet ser vi stor nytta med att delta i standardiseringsarbete.

Genom deltagande i standardiseringsarbete får Handisam tillgång till nationell och internationell expertis, men även till mötesplatser för myndigheter, forskare/utvecklare, företag och intresseorganisationer.

Vi får diskutera systematiken i samband med att krav ställs på användbarhet och tillgänglighet. Vi deltar därför aktivt inom olika standardiseringskommittéer och projekt. I engagemanget ingår att betala projektavgifter och att bidra med expertis.

Standardiseringsarbetet organiseras i nationella kommittéer som speglar det internationella arbetet. Det innebär att bevaka, rösta och att delta med expertis både i strategiska överväganden och konkret i det internationella arbetet med att producera och revidera standarder.

Förutom arbetet i kommittéerna har vi deltagit i ett initiativ på SIS, Swedish Standards Institute. Det handlar om att samordna alla kommittéer som arbetar med standarder som rör tillgänglighet och användbarhet. Handisam deltar i följande SIS-kommittéer:

- Hjälpmedel, SIS/TK 344
- Ergonomi, SIS/TK 380
- Tillgänglighet och användbarhet i byggd miljö, SIS/TK 453
- Bildsymboler för många fler, SIS/TK 493
- E-tillgänglighet, SIS/TK 504

Förutom arbetet i SIS-kommittéerna deltar Handisam även i arbetet med att stödja användarintressena i standardiseringen i SSR konsumentråd. Vi har också deltagit i arbetsgruppen AG 9 om standardisering i telekomsektorn.

Forskning

Under året presenterade regeringen en proposition om forskning. Handisams intresse kring forskning om funktionshindrande processer, som uttryckts i vår forskningsstrategi (december 2007), omnämns i propositionen. Några särskilda resurser tilldelades dock inte. Regeringens ställningstaganden kan ändå få betydelse vid framtida finansiering och i annan prioritering av forskning kring funktionsnedsättning och funktionshinder.

Handisam har under året kommunicerat innehållet i vår forskningsstrategi till forskare och handikapprörelsen och deltagit i ett nätverk om forskning och särskola. Vi ingår med en ledamot i styrelsen i NITA, Nationellt IT-användarcentrum vid Uppsala universitet. Handisam har följt och deltagit i forsknings- och utvecklingsprojekt kring användarsynpunkter på IT med Kommunikationsmyndigheten PTS samt Hjälpmedelsinstitutet. Dessutom har vi också följt ett projekt vid Lunds universitet om CAD-teknik och tillgänglighet.

Kartläggning av tillgänglighetsdatabaser

UR INSATSLISTAN:

Handisam ska genomföra en kartläggning av hur landets kommuner och landsting arbetar med tillgänglighetsdatabaser och göra en bedömning av om det finns möjlighet och behov av att harmonisera upplägget i de olika databaserna. Om behov finns av en harmonisering så ska förslag lämnas på hur en sådan harmonisering ska komma till stånd. I detta arbete ska Handisam söka samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting, SKL. (Regeringsuppdrag)

Handisam tilldelades 2008 ett regeringsuppdrag att genomföra en kartläggning av hur Sveriges kommuner och landsting arbetar med så kallade tillgänglighetsdatabaser – vilket i princip avser olika elektroniska informationskällor med information om tillgänglighet. Uppdraget är ett av flera som särskilt lyfts fram i regeringens och Sveriges Kommuner och Landstings gemensamma strategi ”Enkelt avhjälpt – strategi för genomförandet av tillgänglighetsmålen i nationella handlingsplanen för handikappolitiken”. Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2009.

Arbetet med uppdraget inleddes med ett seminarium i december med representanter för Socialdepartementet, Boverket, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Västra Götalandsregionen, Stockholms stad och Handikappförbunden. Seminariet genomfördes i samverkan med ett annat av Handisams regeringsuppdrag – att ta fram indikatorer för öppna jämförelser i kommuner och landsting.

De båda uppdragen har sinsemellan tydliga kopplingar och därför har de bägge projektgrupperna samverkat.

Uppdraget som handlar om tillgänglighetsdatabaser genomförs i projektform. Inledningsvis arbetades ett effektmål fram: ”Att de som har behov av att använda information om tillgänglighet som lagrats i olika elektroniska informationskällor på ett enkelt sätt ska kunna göra det, oavsett hur informationskällorna är uppbyggda eller i vilken kommun eller vilket landsting som de producerats.”

Under hösten har Handisam och Sveriges Kommuner och Landsting fört en bred diskussion med kommuner och landsting om arbetet med elektroniska informationskällor. Tillsammans med en konsult har även en kartläggning påbörjats. Den skall vara klar i början av 2009. Kartläggningen innehåller bland annat intervjuer med cirka 25 kommuner och landsting samt en fokusgruppsdiskussion.

Arbete inom verksamhetsgrenen Stödjande arbete som inte nämns i insatslistan:

EU-projektet Processtöd Tillgänglighet

Handisam är en av parterna i projektet Processtöd Tillgänglighet, som finansieras av Europeiska Socialfonden, ESF. Projektet drivs av Handisam tillsammans med HSO, Handikappförbundens samarbetsorgan. Under juni-december 2008 genomfördes en förstudie, vars syfte var att förbereda ett treårigt genomförandeprojekt.

Tillgänglighet är ett nytt krav för att få EU-medel från ESF. Processtöd Tillgänglighet har till uppgift att ge stöd till andra ESF-projekt som syftar till att öka kunskapen om tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Via webbplatsen www.tillgangligtprojekt.nu har processtödet förmedlat kunskap och inspiration – bland annat genom telefonsupport, frågebrevlåda, goda exempel, utbildningsmaterial, rätt begrepp och checklistor. En helpdesk med tillgänglighetskonsulter har även knutits till processtödet, dit projekt kunnat vända sig för att få råd och stöd i sitt tillgänglighetsarbete. Processtödet anställda har även träffat olika projekt och gett utbildning i tillgänglighet.

Under 2008 tog vi fram en informationsbroschyr om processtödet samt en slutrapport där förprojekteringen redovisas till ESF. Vi gjorde även en ansökan om medel till ett genomförandeprojekt.

Processtöd Tillgänglighet kommer 2009-2011 att drivas som ett genomförandeprojekt, med ännu mera stöd och utbildning till olika projekt inom Europeiska socialfonden.

Nätverket för tillgänglighetsfrågor

Nätverket startade sommaren 2008 och är främst till för tjänstemän i kommuner och landsting. Ambitionen är att nätverket ska växa och erbjudas alla anställda i kommuner och landsting som är intresserade av tillgänglighetsfrågor.

Nätverket hade sin första träff den 21 oktober respektive den 28 november 2008. Till dessa möten kom sammanlagt cirka 130 personer.

För närvarande (december 2008) är 201 personer från 83 kommuner och 12 landsting med i nätverket för tillgänglighetsfrågor – och medlemmar i den grupparbetsplats som finns på SKL:s webbplats www.skl.se.

E-inkludering

År 2008 var EU-kommissionens år för e-inkludering. Tanken bakom e-inkludering är att alla människor ska ha tillgång till samhällets digitala tjänster. Under året har vi aktivt deltagit genom att representera Näringsdepartementet i en rådgivande arbetsgrupp till EU-kommissionen.

Arbetet ledde till att vi efter sommaren formellt fick ett särskilt uppdrag kring e-inkludering. Uppdraget sträcker sig till augusti 2009 och består av två delar: dels att ge underlag för svenska och europeiska initiativ inom området – inför och under det svenska EU-ordförandeskapet sommaren och hösten 2009 – dels att stödja regeringen i det europeiska arbetet.

Inom ramen för uppdraget har vi exempelvis samordnat det svenska deltagandet vid en ministerkonferens om e-inkludering i Wien. Vi

genomförde också i samarbete med Näringsdepartementet och Handikappförbunden en workshop om att tänka rätt från början där beslutsfattare fick möta användare med funktionsnedsättning. Samma modell användes även på ministerkonferensen under ledning av Handikappförbunden och svenska forskare.

Inom området e-inkludering är Handisam också nationell koordinatör i det europeiska nätverket EDeAN.

Alla ombord!

Handisam har under 2008 deltagit i arbetet med "Alla ombord! – det salutogena museet" som är ett pedagogiskt utvecklingsprojekt på Vasamuseet i Stockholm. Projektet, som stöds ekonomiskt av Allmänna arvsfonden, inleddes under året och kommer att pågå fram till 2011. Förutom Handisam och Statens maritima museer styrs projektet av RBU i Stockholms län, Rädda Barnen, Astrid Lindgrens barnsjukhus vid Karolinska Universitetssjukhuset samt Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Handisam har under projektarbetet framhållit vikten av det generella synsättet. Fokus har också legat på att verksamheten ska funktionsutvecklas i syfte att fungera för alla. Målet är att alla barn och unga med olika funktionsmöjligheter ska kunna tillgodogöra sig, uppleva och aktivt delta i den pedagogiska verksamheten på jämställda och värdiga villkor. Ett besök på Vasamuseet ska vara begripligt, meningsfullt och hanterligt. Det ska ge en känsla av sammanhang.

Projektet har inspirerats av det salutogena perspektivet. Det innebär att fokus ligger på hälsans ursprung och vad som stödjer hälsa och skapar mening. FN:s barnkonvention ligger till grund för projektet. Alla ombord! har därför utvecklats i nära samarbete med en expertgrupp bestående av barn.

Inom ramen för projektet invigdes i november 2008 ett nytt pedagogiskt rum på Vasamuseet. Rummet är en helhetsupplevelse för alla sinnen och uppmuntrar till självständighet, upptäckter, lärande, delaktighet, träning och samarbete.

En målsättning är att projektet ska inspirera andra i deras arbete med ökad tillgänglighet och bli ett kompetenscentrum för museer och andra institutioner.

Ekonomisk översikt för verksamhetsgrenen (tkr)

Kostnader och intäkter	2008	2007
Kostnader	11 074	11 840
Intäkter (andra än av anslag)	906	537

Jämförelsetal för intäkterna år 2007 har korrigerats. Indelningen av verksamhetsgrenar har förändrats. Jämförelsetal kan därför endast lämnas för år 2007 och 2008.

Övriga mål och återrapporteringskrav

Antidiskrimineringsstrategier

UR REGLERINGSBREVET:

Handisam ska redovisa hur myndigheten tillsammans med DO och HomO har bistått de myndigheter som tidigare upprättat antidiskrimineringsstrategier i genomförandet av dessa.

Handisam har under 2008 skrivit en PM tillsammans med DO och HomO som en vägledning för de myndigheter som ska upprätta antidiskrimineringsstrategier.

Vi har dessutom gett stöd och vägledning till Ekobrottsmyndigheten i upprättandet av en antidiskrimineringsstrategi.

Under året inledde Handisam ett samarbete med länsstyrelsernas arbetsgrupp som är tillsatt för att stödja och samordna kompetensutveckling. Gruppen arbetar med genomförandet av steg två i antidiskrimineringsstrategin ”att tillsammans och i samråd med ombudsmännen utveckla ett stöd/utbildningspaket för länsstyrelsernas behov”. I arbetsgruppen ingår representanter från ett antal länsstyrelser och från MR-delegationen.

Vi har även medverkat vid länsstyrelsernas konferens om genomförandet av de olika länsstyrelsernas antidiskrimineringsstrategi.

Årets arbete har präglats av att ombudsmännen går in i den nya diskrimineringsmyndigheten från januari 2009 – och att vi därför inte vet hur frågorna kommer att hanteras i framtiden.

Resurserna har varit begränsade och Handisam har i vissa delar varit den enda av myndigheterna som kunnat erbjuda stöd.

Uppdrag

Inventering i skolan

UR REGLERINGSBREVET:

Skolverket ska genomföra en inventering av den fysiska tillgängligheten för elever med funktionsnedsättning till lokaler i grund- och gymnasieskolan. Uppdraget ska genomföras i samverkan med Handisam och i samråd med Boverket, Handikappombudsmannen, Specialpedagogiska institutet och Arbetsmiljöverket.

I september presenterade Skolverket rapporten "Tillgänglighet till skolors lokaler – och valfrihet för elever med funktionsnedsättning". Rapporten var slutredovisningen av ett regeringsuppdrag som fullföljts i samverkan med Handisam. Vi bidrog bland annat med formulering av enkätfrågor, i den slutliga analysen och i framtagandet av förslagen.

Handisams resurser

Personal

Under året har Handisam rekryterat nio nya medarbetare, varav två visstidsanställda. Dessa har arbetat som projektledare och projektkommunikatör i projektet ”Förstudie nationellt processtöd tillgänglighet”. Vidare anställdes en IT-samordnare på visstid (fortsättning på tidigare projektjänst), en receptionist på halvtid/visstid, fem utredare och en kommunikatör.

Sex medarbetare lämnade Handisam under året, varav en som är tjänstledig i sex månader för provtjänstgöring hos annan arbetsgivare. En medarbetare gick i pension, men fortsätter att arbeta 20 procent i ytterligare två år. En praktikant var på Handisam i tre månader.

På Handisam har 26 personer varit anställda under 2008: 16 kvinnor och 10 män. Medelåldern var 45 år.

Utvecklingssamtal har genomförts under året och de individuella utvecklingsplanerna har resulterat i en rad kompetenshöjande aktiviteter. Förutom traditionella utbildningsinsatser har Handisams medarbetare åkt till London på en gemensam studieresa.

Kompetensförsörjning

Enligt förordningen om årsredovisning och budgetunderlag redovisar Handisam de åtgärder som har vidtagits i syfte att säkerställa att kompetens finns för att nå verksamhetens mål. I redovisningen ingår en analys och en bedömning av hur de vidtagna åtgärderna sammantaget har bidragit till att nå verksamhetens mål.

Målen för Handisams kompetensförsörjning är

- att vi har rätt kompetens och att kompetensen utnyttjas effektivt
- att vi är en attraktiv arbetsgivare – vilket inkluderar frågor om jämställdhet, mångfald, arbetsmiljö, tillgänglighet och hälsa.

Syftet med kompetensförsörjningen är att skapa en tydlighet och en närmare koppling till verksamheten.

Handisam har en positiv inställning till kompetensutveckling. Under 2008 har Handisam gjort en omfattande satsning på kompetensutveckling i syfte att utveckla, underhålla och behålla den befintliga kompetensen inom myndigheten.

Tre kompetensområden

I den övergripande analysen har tre kompetensområden identifierats som särskilt viktiga utvecklingsområden: projektarbete, IT och tillgänglighetskunskap.

Under 2008 genomfördes projektutbildning för alla nyanställda. Inom IT-området genomfördes utbildningar i de program Handisams anställda arbetar med (Microsoft Office). Handisam har också satsat på individuella kompetensutvecklingsinsatser.

Vid nyrekrytering och kompetensutveckling av personalen beaktas olika aspekter för kompetensförsörjningen, framför allt med sikte på mångfaldsfrågor. Utgångspunkter för kompetensförsörjningen ska vara jämställdhet, mångfald och god arbetsmiljö. Vi har en uppdaterad jämställdhets- och mångfaldsplan.

Utveckling av verksamhet och medarbetare

Handisam skapar förutsättningar för såväl verksamhetsutveckling som medarbetarutveckling genom en tydlig organisation och ett tydligt ledarskap, möjlighet till medinflytande, bra arbetstidsavtal, möjlighet att arbeta utanför kontoret, subventionerad friskvård, friskvårdstimme, synundersökning, terminalglasögon, frukt, kaffe, tidningar samt SL Företagskort.

Internt är vi tydliga med att informera om personalens förmåner, avtal och hälsofrämjande insatser. Under året har Handisams anställda genomgått en så kallad hälsoprofilsanalys på Previa.

En faktor som spelar en viktig roll för kompetensförsörjningen är att Handisam har ändamålsenliga och moderna lokaler. Under hösten gjorde vi en arbetsplatsrund i samband med det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Genom vår analys och bedömning av kompetensläget, samt de åtgärder som vidtagits, har Handisam uppfyllt målen; inom Handisam utnyttjas kompetensen effektivt och myndigheten är en attraktiv arbetsgivare.

Finansiell redovisning

RESULTATRÄKNING (tkr)

	Not	2008	2007
Verksamhetens intäkter			
Intäkter av anslag		19 430	18 516
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	1	1 652	0
Intäkter av bidrag		39	864
Finansiella intäkter	2	35	61
Summa		21 156	19 441
Verksamhetens kostnader			
Kostnader för personal	3	-13 161	-11 701
Kostnader för lokaler		-1 692	-1 591
Övriga driftkostnader		-5 367	-5 790
Finansiella kostnader	4	-101	-82
Avskrivningar och nedskrivningar		-769	-585
Summa		-21 089	-19 749
Verksamhetsutfall		67	-307
Transfereringar			
Medel som erhållits från statsbudgeten för finansiering av bidrag		29	0
Medel som erhållits från myndigheter för finansiering av bidrag		1 221	0
Lämnade bidrag	5	-1 251	0
Saldo		0	0
ÅRETS KAPITALFÖRÄNDRING	6	67	-307

BALANSRÄKNING (tkr)

	Not	08-12-31	07-12-31
TILLGÅNGAR			
Immateriella anläggningstillgångar			
Balanserade utgifter för utveckling	7	1 769	1 442
Rättigheter och andra immateriella anläggningstillgångar	8	13	19
Summa		1 782	1 462
Materiella anläggningstillgångar			
Förbättringsutgifter på annans fastighet	9	182	191
Maskiner, inventarier, installationer m.m.	10	1 142	1 444
Summa		1 324	1 635
Fordringar			
Fordringar hos andra myndigheter	11	1 637	408
Övriga fordringar		30	28
Summa		1 667	435
Periodavgränsningsposter			
Förutbetalda kostnader		416	386
Upplupna bidragsintäkter		214	17
Övriga upplupna intäkter		42	0
Summa		673	403
Avräkning med statsverket			
Avräkning med statsverket	12	-374	-1 171
Summa		-374	-1 171
Kassa och bank			
Behållning räntekonto i Riksgäldskontoret		2 479	1 494
Summa		2 479	1 494
SUMMA TILLGÅNGAR		7 552	4 258

KAPITAL OCH SKULDER**Myndighetskapital**

Statskapital	13	89	89
Balanserad kapitalförändring	14	-744	-437
Kapitalförändring enligt resultaträkningen		67	-307
Summa		-589	-655

Avsättningar

Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser	15	0	63
Summa		0	63

Skulder m.m.

Lån i Riksgäldskontoret	16	3 018	2 159
Skulder till andra myndigheter		448	523
Leverantörsskulder		1 559	1 225
Övriga skulder		277	223
Summa		5 302	4 130

Periodavgränsningsposter

Upplupna kostnader		748	721
Oförbrukade bidrag	17	2 090	0
Summa		2 838	721

SUMMA KAPITAL OCH SKULDER		7 552	4 258
----------------------------------	--	--------------	--------------

REDOVISNING MOT ANSLAG

Anslag (tkr)	Not	Ing. över- förings- belopp	Årets tilldelning enl. regl. brev	Indrag- ning	Totalt disponi- belt belopp	Utgifter	Utgående över- förings- belopp
Uo 9 16:9 Ramanslag Myndigheten för handikappolitisk samordning ap.1 Handisam (ram)	18	1 171	19 260	-598	19 834	-19 460	374
SUMMA		1 171	19 260	-598	19 834	-19 460	374

TILLÄGGSUPPLYSNINGAR OCH NOTER

Alla belopp redovisas i tusentals kronor (tkr) om inget annat anges. Till följd av detta kan avrundningsdifferenser förekomma.

TILLÄGGSUPPLYSNINGAR

Redovisningsprinciper

Tillämpade redovisningsprinciper: Handisams bokföring följer god redovisningssed och förordningen (2000:606) om myndigheters bokföring samt ESV:s föreskrifter och allmänna råd till denna. Årsredovisningen är upprättad i enlighet med förordningen (2000:605) om årsredovisning och budgetunderlag samt ESV:s föreskrifter och allmänna råd till denna. Efter brytdagen har fakturor överstigande 10 tkr bokförts som periodavgränsningsposter.

Värderingsprinciper

Anläggningstillgångar: Som anläggningstillgångar redovisas immateriella anläggningstillgångar, förbättringsutgifter på annans fastighet samt maskiner och inventarier som har ett anskaffningsvärde om minst 10 tkr och en beräknad ekonomisk livslängd som uppgår till lägst tre år. Avskrivning sker enligt linjär avskrivningsmetod. Avskrivning under anskaffningsåret sker från den månad tillgången tas i bruk.

Tillämpade avskrivningstider

3 år	Datorer och kringutrustning
4 år	Elektriska apparater Övriga kontorsmaskiner Maskiner och tekniska anläggningar
5 år	Immateriella anläggningstillgångar Förbättringsutgifter på annans fastighet
10 år	Inredningsinventarier

Bärbara datorer kostnadsförs vid anskaffningstillfället.

Omsättningstillgångar: Fordringar har tagits upp till det belopp som de efter individuell prövning beräknas bli betalda. Fordringar i utländsk valuta har värderats till balansdagens kurs.

Skulder: Skulderna har tagits upp till nominellt belopp.

Ersättningar och andra förmåner

Insynsrådets ledamöter/andra styrelseuppdrag	Ersättning
Ilija Batljan, kommunstyrelseordförande i Nynäshamn Polisstyrelsen i Stockholms län Nynäshamns Mark Aktiebolag Nynäshamns Offshore AB Alkärrsplans Utvecklings AB Teligent Telecom AB Health Runner AB HRD Investments AB	2
Britt Östlund, docent vid Certec Inga övriga uppdrag	3
Eva Pethrus, programdirektör vid Microsoft Inga övriga uppdrag	2
Maria Johansson, förbundsordförande i DHR Inga övriga uppdrag	2
Ulf Kristersson, socialborgarråd i Stockholm Inga övriga uppdrag	-
Ledande befattningshavare/styrelseuppdrag	Lön
Carl Älfvåg, generaldirektör Inga övriga uppdrag Inga förmåner	842

Anställdas sjukfrånvaro

I tabellen redovisas anställdas totala sjukfrånvaro i förhållande till den sammanlagda ordinarie arbetstiden. Vidare redovisas andel av totala sjukfrånvaron under en sammanhängande tid av 60 dagar eller mer. I tabellen redovisas också sjukfrånvaro fördelat på kön och ålder i förhållande till respektive grupps sammanlagda ordinarie arbetstid. Sjukfrånvaron redovisas i procent.

Sjukfrånvaro	2008	2007
Totalt	1,7	3,0
Andel 60 dagar eller mer	-	-
Kvinnor	2,1	4,3
Män	-	-
Anställda - 29 år	-	-
Anställda 30 - 49 år	1,0	1,8
Anställda 50 år -	-	-

Sjukfrånvaro för en särskild grupp lämnas inte om antalet anställda i gruppen är högst tio eller om uppgiften kan hänföras till en enskild individ.

Noter (tkr)

Resultaträkning	2008	2007
Not 1. Intäkter av avgifter och andra ersättningar		
Intäkter enligt 4 § avgiftsförordningen:		
Avgiftsintäkter från ESF-rådet för utförda konsultuppdrag	1 649	0
Övriga intäkter av avgifter och andra ersättningar	3	0
Summa	1 652	0
Not 2. Finansiella intäkter		
Ränteintäkter räntekonto i Riksgäldskontoret	35	61
Summa	35	61
Not 3. Kostnader för personal		
Lönekostnader (exkl arbetsgivaravgifter, pensionspremier och andra avgifter enligt lag och avtal)		
	8 185	6 966
Övriga kostnader för personal	4 976	4 735
Summa	13 161	11 701
Not 4. Finansiella kostnader		
Räntekostnader avseende lån i Riksgäldskontoret	99	81
Övriga finansiella kostnader	2	1
Summa	101	82
Not 5. Lämnade bidrag		
Lämnade bidrag finansierade med anslagsmedel	29	0
Lämnade bidrag finansierade med bidrag från Regeringskansliet	1 221	0
Summa	1 251	0
Lämnade bidrag till finansiering av EU-konferens i Strasbourg		
Not 6. Årets kapitalförändring		
Periodiseringsdifferenser	67	-307
Summa	67	-307

Balansräkning	08-12-31	07-12-31
Not 7. Balanserade utgifter för utveckling		
Ingående anskaffningsvärde	1 679	475
Årets anskaffningar	656	1 204
Summa anskaffningsvärde	2 335	1 679
Ingående ackumulerade avskrivningar	-236	-73
Årets avskrivningar	-330	-164
Summa ackumulerade avskrivningar	-566	-236
Utgående bokfört värde	1 769	1 442
Not 8. Rättigheter och andra immateriella anläggningstillgångar		
Ingående anskaffningsvärde	32	32
Summa anskaffningsvärde	32	32
Ingående ackumulerade avskrivningar	-12	-6
Årets avskrivningar	-6	-6
Summa ackumulerade avskrivningar	-18	-12
Utgående bokfört värde	13	19
Not 9. Förbättringsutgifter på annans fastighet		
Ingående anskaffningsvärde	246	146
Årets anskaffningar	47	100
Summa anskaffningsvärde	293	246
Ingående ackumulerade avskrivningar	-56	-15
Årets avskrivningar	-55	-41
Summa ackumulerade avskrivningar	-111	-56
Utgående bokfört värde	182	191
Not 10. Maskiner, inventarier, installationer m.m.		
Ingående anskaffningsvärde	2 163	2 163
Årets anskaffningar	76	0
Summa anskaffningsvärde	2 239	2 163
Ingående ackumulerade avskrivningar	-719	-345
Årets avskrivningar	-378	-373
Summa ackumulerade avskrivningar	-1 097	-719
Utgående bokfört värde	1 142	1 444

Not 11. Fordringar hos andra myndigheter

Fordran ingående mervärdesskatt	421	408
Kundfordringar hos ESF-rådet avseende utförda konsultuppdrag	1 216	0
Summa	1 637	408

Not 12. Avräkning med statsverket

Anslag i räntebärande flöde		
Ingående balans	-1 171	-1 012
Redovisat mot anslag	19 460	18 516
Anslagsmedel som tillförts räntekonto	-19 260	-19 119
Återbetalning av anslagsmedel	598	444
Skulder avseende anslag i räntebärande flöde	-374	-1 171
Summa	-374	-1 171

Not 13. Statskapital

Konst anskaffad tidigare år	89	89
Utgående balans	89	89

Not 14. Balanserad kapitalförändring

Periodiseringsdifferenser	-744	-437
Summa	-744	-437

Not 15. Avsättningar för pensioner och liknande förpliktelser

Ingående avsättning	63	0
Årets pensionskostnad	0	86
Årets pensionsutbetalningar	-63	-23
Utgående avsättning	0	63

Not 16. Lån i Riksgäldskontoret

Avser lån för investeringar i anläggningstillgångar

Ingående balans	2 159	2 251
Under året nyupptagna lån	1 628	492
Årets amorteringar	-769	-585
Utgående balans	3 018	2 159
Beviljad låneram enligt regleringsbrev (enligt regeringsbeslut S2008/8256/ST har låneramen höjts från 2 500 tkr till 3 500 tkr)	3 500	2 500

Not 17. Oförbrukade bidrag

Bidrag som erhållits från Regeringskansliet	2 000	0
Bidrag som erhållits från VERVA	90	0
Summa	2 090	0

Anslagsredovisning**Not 18. Uo 9 16:9 Myndigheten för handikappolitisk samordning (ramanslag) Handisam (ram)**

Enligt regleringsbrevet disponerar Handisam en anslagskredit på 579 tkr. Handisam får disponera 573 tkr av ingående överföringsbelopp, dvs 3 % av föregående års tilldelade medel på 19 119 tkr enligt regleringsbrevet.

SAMMANSTÄLLNING AV VÄSENTLIGA UPPGIFTER (tkr)

	2008	2007	2006
Låneram Riksgäldskontoret			
Beviljad	3 500*	2 500	3 500
Utnyttjad	3 018	2 159	2 251
Kontokrediter Riksgäldskontoret			
Beviljad	1 800	1 800	1 800
Maximalt utnyttjad	281	0	742
Räntekonto Riksgäldskontoret			
Ränteintäkter	35	61	57
Räntekostnader	0	0	1
Avgiftsintäkter			
Avgiftsintäkter som disponeras			
Beräknat belopp enligt regleringsbrev	0	0	0
Avgiftsintäkter	1 652	0	35
Anslagskredit			
Beviljad	579	574	568
Utnyttjad	0	0	0
Anslag			
Ramanslag			
Anslagssparande, varav intecknat	374 0	1 171 0	1 012 0
Bemyndiganden		ej tillämpligt	
Personal			
Antalet årsarbetskrafter (st)	17	15	14
Medelantalet anställda (st)	19	17	16
Driftkostnad per årsarbetskraft	1 189	1 272	1 314
Kapitalförändring			
Årets	67	-307	-437
Balanserad	-744	-437	0

HANDISAM startade verksamheten år 2006 varför jämförelsetal lämnas fr. o. m. detta år.
* Låneramen har höjts från 2 500 tkr till 3 500 tkr, enligt regeringsbeslut S2008/8256/ST

Jag intygar att årsredovisningen ger en rättvisande bild av verksamhetens resultat samt av kostnader, intäkter och myndighetens ekonomiska ställning.

Datum

2009-02-20

UnderskriftA handwritten signature in black ink, appearing to read 'Carl Älvåg'. The signature is stylized and cursive.

Carl Älvåg

Generaldirektör, Handisam

Årsredovisning 2008

Handisam – Myndigheten för handikappolitisk samordning har regeringens uppdrag att verka samordnande och pådrivande i svensk handikappolitik.

Handisams årsredovisning finns att ladda ner från www.handisam.se. Den kan också beställas i alternativa format.

Handisam
Arenavägen 63
121 77 Johanneshov
E-post: info@handisam.se
Telefon: 08-600 84 00
Fax: 08-600 84 99

HANDISAM